

Leedvermaak: in Polen lachen ze om de Rutte-doctrine

Posted on 10 maart 2021 by Felix van Litsenburg

Polen en Hongarije lachten in hun vuistje om de toeslagenaffaire in Nederland. Jarenlang al worden zij al beticht van het ondermijnen van de rechtsstaat en nu blijkt die bij een van hun critici rot van binnen te zijn. De hypocrisie ten top! Hoe terecht is de kritiek op Hongarije en Polen nog?

Al enkele jaren staan de Poolse en Hongaarse rechtstaten onder een Europees vergrootglas. Het is zo ver gekomen dat de Hongaarse regeringspartij Fidesz vorige week [uit de Europese Volkspartij](#) stapte.

De Poolse rechtstaat vertoont inderdaad barsten. Hier maakt de EU zich terecht zorgen om, maar de EU wil ook een politieke tegenstander aanpakken.

Rutte: een EU zonder Polen en Hongarije

Zes maanden geleden opperde Mark Rutte zelfs dat er een nieuwe EU gesticht moest worden, zonder Hongarije en Polen. Poolse opiniemakers wijzen met een

duivels genoeg naar de toeslagenaffaire: inmiddels is 'Rutte doctrine' een gangbare term geworden voor dubieuze praktijken. De Nederlandse rechtsstaat is blijkbaar ook niet smetteloos!

Hoe zit de vork nou echt in de steel? Heeft Polen problemen die eigenlijk best meevallen als je net zo kritisch naar West-Europa kijkt? Of is deze stellingname een rookgordijn om grove onregelmatigheden te maskeren? En zijn de EU-aanvallen op Polen en Hongarije terecht, of vooral een middel om twee landen die een andere instelling hebben op hun nummer te zetten?

Politiek speelt een rol

De politieke strekking van Polen en Hongarije is definitief een reden dat ze onder de loep worden genomen door de EU: het leidende West-Europa is links-liberaal, terwijl Polen en Hongarije conservatief, traditioneel, en rechts zijn. Nog erger: ze zijn hiermee succesvol. Hoewel ze morren over het [migratiepact van september 2020](#), feit is dat het [een stuk strenger](#) is dan voorheen. De consequente houding tegen massamigratie van de Visegradlanden (Polen, Hongarije, de Tsjechische Republiek en Slowakije) werpt zijn vruchten af en beïnvloedt het Europese beleid.

Daarnaast zijn ze een bron van inspiratie en goede moed voor conservatieve en rechtse partijen in heel de wereld, in het bijzonder waar massamigratie een groot thema is. Het was de bedoeling dat de nieuwe, Oost-Europese lidstaten meer op *ons* zouden lijken: divers, tolerant, en met smaakvolle corruptie die alleen op het allerhoogste niveau gebeurt, subtiel en verfijnd. Maar onverwachts lijken wij meer op *hen*: Orbans maat Geert Wilders staat aan het hoofd van Nederlands tweede grootste partij en in de rest van Europa groeien de rechtse partijen als kool.

Vuile trucjes

Dat wil echter niet zeggen dat de Brusselse klachten louter worden geuit om een tegenstrijdig politiek blok te verzwakken. Dit is misschien de motivatie om de druk recentelijk wat meer op de ketel te zetten, maar de vraagtekens staan er al een stuk langer. Laten we naar Polen kijken, waar het verhaal in 2015 begint.

Dat jaar won de partij Recht en Rechtvaardigheid (PiS) de presidentiële en daarna de parlementaire verkiezingen. Het doorgaans pro-Europese Burgerplatform (PO) verloor de macht. De heibel begon bij het aanstellen van vijf nieuwe rechters van

het Grondwettelijk Hof. De zetels van drie rechters komen vrij binnen de resterende zittingsduur van de PO, de andere twee vlak daarna.

De peilingen laten duidelijk zien dat de PO niet herkozen wordt, maar op de valreep besluiten ze alle vijf de rechters aan te stellen. De nieuwe president, PiS-lid Andrzej Duda, PiS weigert de vijf genomineerde rechters te beëdigen. Deels terecht: de twee rechters die buiten de zittingsduur van de PO werden aangesteld, hadden niet bevestigd moeten worden. De PiS gaat echter verder en stelt zelf alle vijf de rechters aan!

Het netto-effect hiervan is dat de wetgeving van de huidige Poolse regering niet meer wordt gecontroleerd op grondrechtelijkheid. Het nieuwe hof, dat voornamelijk uit jaknikkers van de PiS bestaat, legt de PiS geen strobreed in de weg en keurt alles goed. Hun termijn is immers slechts negen jaar – ze moeten aan hun carrière denken!

Dat de uitvoerende macht nauwelijks tegenspraak van de rechterlijke macht hoeft te dulden is overigens niet zo uitzonderlijk. Nederlandse wetgeving die het door de Eerste en Tweede Kamer haalt is gewoon van kracht, er is geen groep rechters die zich er nog eens over buigt. Sterker nog, het is zelfs [*niet toegestaan*](#) om wetten op grondrechtelijkheid te toetsen! Betekent dit dan dat de Poolse situatie wel meevalt, als we ons druk maken om het verslappen van een controle die in Nederland niet eens bestaat? Nou, nee.

Er zijn drie redenen dat de ontwikkelingen in Polen toch zorgwekkend zijn. Ten eerste, laten we niet vergeten *hoe* deze situatie ontstaan is: vanwege een zeer controversiële aanstelling van rechters. Het Burgerplatform gebruikte vuile trucjes om vijf van *hun* rechters aan te stellen; de PiS gebruikte vuile trucjes om vijf van *hun* rechters aan te stellen. Afhankelijk van je politieke voorkeur werden er in dit verhaal mazen in de wet gevonden, of wetten met de voeten getreden.

De PiS heeft de absolute meerderheid

Ten tweede is de controlerende functie van de Senaat in Polen een stuk zwakker dan die van de Eerste Kamer in Nederland. In Nederland moet wetgeving door de Eerste Kamer worden goedgekeurd. De Senaat van Polen heeft echter veel minder macht en zal altijd moeten buigen voor de wil van de Sejm, de Tweede Kamer. Sinds 2015 maakt de PiS daar alleen de dienst uit.

Ten derde komt het grootste probleem: de PiS blijft maar de verkiezingen winnen! En ja, in Nederland hebben we tien jaar mogen genieten van Mark Rutte, maar de VVD kon nooit alleen regeren. Het eerste kabinet Rutte steunde op de PVV, het tweede kabinet op de PvdA. In Polen is dit anders: sinds 2015 heeft de PiS helemaal alleen de touwtjes in handen.

Zijn we hypocriet?

Goed, de PiS sjoemelt met formaliteiten in de grondwet, maar het heeft de steun van het volk. Hoe erg kan het dan zijn? Het is normaal dat de staatsinrichting van een land met vallen en opstaan evolueert. Laten we niet vergeten dat de huidige Franse republiek als '[permanente coup d'etat](#)' werd omschreven, dat de Europese grondwet er via het verdrag van Lissabon er toch doorheen is gesmokkeld, en dat Amerikaanse idolen als [Roosevelt](#) verder gingen dan sjoemelen.

De PiS gaat echter iets verder dan sjoemelen om de verkiezingen te winnen. Iedere zondag wordt hun beleid aangeprezen vanwege hun [nauwe band met de katholieke kerk](#). Het heeft de media onder de duim: de staatsmedia spelen de rol van Fox terwijl de privé-media CNN nadoet – maar het staatsenergiebedrijf is begonnen met het [opkopen van mediabedrijven](#). De angst heerst dat de onafhankelijk pers zo gemuilkorfd wordt.

Maar is het in Nederland zoveel beter gesteld? Het D66-steunende hoofd van de NPO Shula Rijxman lanceerde een lovende documentaire over D66-partijleider Sigrid Kaag. Er zijn nauwelijks rechters, ambtenaren, of televisiemakers die op de PVV stemmen.

Zeg wat je wil over Baudet en zijn idee van een 'partijkartel', het is een feit dat invloedrijke posities in Nederland qua [partijpolitiek](#) niet representatief zijn. En over Baudet en de PVV gesproken – wat moeten we er van vinden dat het OM altijd wel een reden vindt om uitgerekend de opkomende rechtse partijen te vervolgen? In het geval van Wilders bestaan er geruchten dat minister Opstelten zelfs nog een extra zet gaf om Wilders te vervolgen.

Het doel van de tegenstander is aan *die* kant

Als de vervolging van Wilders politiek gemotiveerd was, dan was het een eigen goal van jewelste. Een heuse hattrick. Zijn steun is sindsdien alleen maar gestegen. De

documentaire over Kaag heeft ook de nodige kritiek en hoon ontvangen, misschien zelfs averechts gewerkt. PiS-kiezers in Polen vrezen ook dat hun acties een [negatieve bijwerking](#) zullen hebben – ondanks al hun paardenmiddelen hebben ze nipt de laatste verkiezingen gewonnen.

Een Poolse vriend van mij neemt het standpunt in dat de Polen dit zelf moeten oplossen en de PiS eruit moeten werken. Hun opvolger zullen ze er dan ook direct uit moeten werken want die zal zonder twijfel dezelfde streken uithalen. Net zolang tot het systeem stabiliseert.

Dit lijkt mij correct. Alle landen gaan door periodes van veranderingen aan de staatshuishouding. Vanuit een historisch perspectief betekenen de laatste paar jaren niet zo heel veel.

Belangrijker is dat de Europese Unie en West-Europa zich er niet te veel mee bemoeien. De agressieve aanpak van de PiS zal averechts werken, maar hetzelfde geldt voor ingrepen van anderen. Zoals ik in mijn vorige artikel aanduidt hebben West-Europese landen een [blinde hoek](#) als het aankomt op de volksgeest elders. Ingrijpen in Polen dat ook maar een beetje de schijn wekt dat er een Duitse hand achter zit, zal zeker in het verkeerde keelgat schieten. Dat zal de PiS aan nog een overwinning helpen.

Het blijft dus zaak wantoestanden aan te kaarten, die van onszelf te erkennen, en zeker niet geld in te trekken of te praten over een EU zonder Hongarije en Polen. Alles wat de schijn van partijdigheid of neerbuigendheid heeft, zal alleen maar meer stemmers naar de PiS drijven.